

ING Belgium Economic Newsletter

20 februari 2019

IBEN nr. 2-2019

De Belg is bezorgd om zijn pensioen

De meerderheid van de Belgen maakt zich zorgen over de hoogte van zijn toekomstige pensioen, waardoor ze er niet dezelfde levensstandaard op na zouden kunnen houden als toen ze nog werkten. Dat blijkt uit het grote internationale onderzoek van ING, de ING International Survey (IIS)¹. Bijna 3 op de 5 respondenten die nog niet met pensioen zijn, vinden bovendien dat de hoogte van het wettelijk pensioen niet voldoende is, terwijl 2 op de 5 Belgen van mening is dat het systeem oneerlijk is en dat zij via sociale bijdragen tijdens hun loopbaan meer aan het pensioenstelsel zullen bijdragen dan het bedrag aan pensioenuitkeringen dat zij op het moment van hun pensionering ontvangen. Veel Belgen zijn daarom afhankelijk van andere bronnen van inkomsten tijdens het pensioen (aanvullend pensioen via de werkgever, pensioensparen of werken tijdens de pensionering). Bovendien lijkt het voor Belgen moeilijk in te schatten op welke leeftijd ze met pensioen kunnen gaan (één op de drie respondenten wil geen schatting maken). Onder degenen die bereid zijn een schatting te geven, denkt de meerderheid dat ze vóór de wettelijke leeftijd met pensioen kunnen gaan (gemiddeld 3 jaar eerder).

Grote bezorgdheid

De meeste Europeanen die nog niet met pensioen zijn, maken zich zorgen over hun levensomstandigheden op het moment van hun pensioen. En de Belgen zijn daarop geen uitzondering. Zo vraagt 60% van de ondervraagde Belgen zich af of ze voldoende middelen zullen hebben om van te leven wanneer ze met pensioen gaan. En **40% van de Belgen die nog niet met pensioen zijn, denkt dat ze tijdens hun pensioen niet de levensstandaard kunnen behouden die ze hadden toen ze nog werkten**. Het is niet verwonderlijk dat de bezorgdheid sterk varieert naar gelang de persoonlijke financiële situatie van de huishoudens. Zo zijn huishoudens die in staat zijn om te sparen minder bezorgd (57% verklaart bezorgd te zijn) dan huishoudens die niet in staat zijn om te sparen (71% verklaart bezorgd te zijn). Hoe meer het spaarniveau door de huishoudens als comfortabel wordt beschouwd, hoe minder zorgen ze zich maken over hun middelen van bestaan wanneer ze met pensioen gaan. Deze gegevens lijken er dus op te wijzen dat Belgische huishoudens geneigd zijn op zichzelf én het tijdens hun loopbaan opgebouwde spaargeld te vertrouwen, om voor een toereikende levensstandaard te zorgen als ze eenmaal met pensioen zijn. Verrassender is echter dat jongere werknemers eerder dan oudere werknemers geloven dat ze er na hun pensionering dezelfde levensstandaard op na zullen houden als tijdens hun loopbaan. Dit zou kunnen wijzen op een te groot vertrouwen van de jongere generatie in hun spaarniveau, waardoor ze er tijdens hun pensioen een stabiele levensstandaard op na zouden kunnen houden; dit in tegenstelling tot werknemers aan het einde van hun loopbaan, die realistischer lijken te zijn over hun verwachte inkomen op het moment van pensionering. Hierbij moet worden opgemerkt dat deze bezorgdheid over de levensstandaard tijdens het pensioen realistisch lijkt, want volgens ons onderzoek **denkt 46% van de Belgen die al met pensioen zijn dat ze niet de levensstandaard kunnen behouden die ze hadden toen ze nog werkten**.

60% van de ondervraagde Belgen vraagt zich af of ze voldoende middelen zullen hebben om van te leven wanneer ze met pensioen gaan...

... en 40% van de Belgen denkt dat ze er tijdens hun pensioen niet dezelfde levensstandaard op na zullen kunnen houden als toen ze nog werkten.

Charlotte de Montpellier

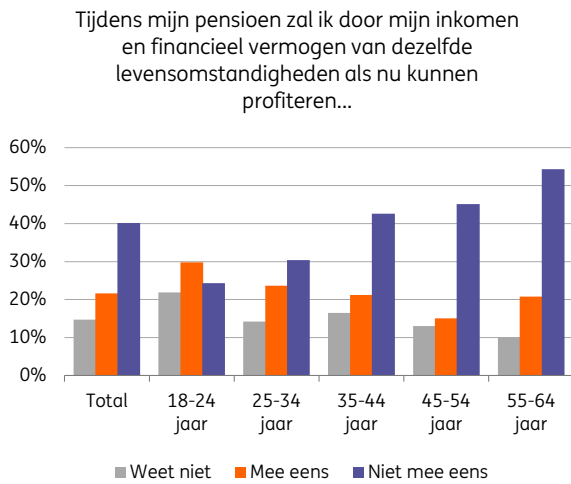
Econoom

Brussel +32 2 547 33 86

charlotte.de.montpellier@ing.com

¹ Het ING International Survey is een internationaal onderzoek in opdracht van ING naar het consumentengedrag in 13 Europese landen, de Verenigde Staten en Australië. Het onderzoek werd tussen 17 oktober en 2 november 2018 door enquêtebureau Ipsos uitgevoerd onder 1000 volwassenen in België, die via internet werden ondervraagd.

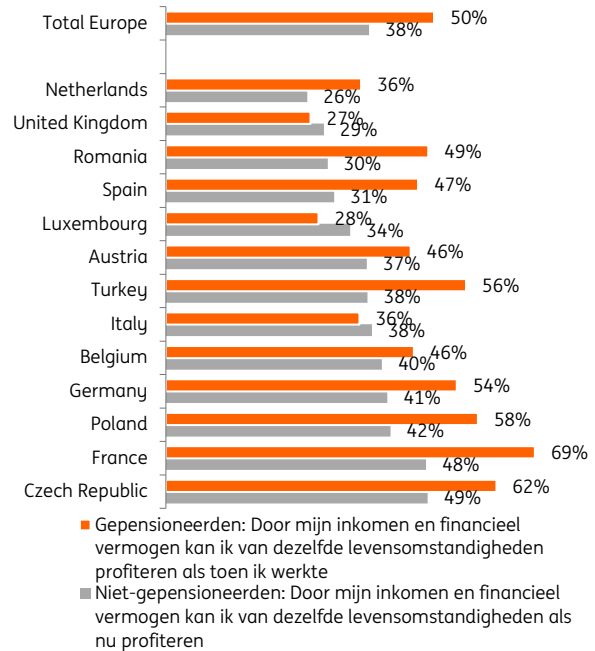
Afb. 1 De Belgen verwachten een lagere levensstandaard tijdens hun pensioen ...

Bron: IIS (2019)

46% van de niet-gepensioneerde Belgen verwacht dat ze tijdens hun pensioen nog geld moeten verdienen

Afb. 2 ... gepensioneerde en niet-gepensioneerde Europeanen delen deze constatering

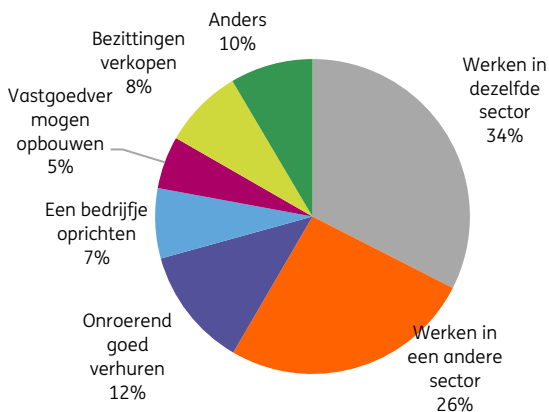

Bron: IIS (2019)

Zelfs na de pensionering blijven werken

Als gevolg van deze vrees verwacht **46% van de niet-gepensioneerde Belgen dat ze tijdens hun pensioen nog geld moeten verdienen**, wat iets minder is dan het Europese gemiddelde (54%). De Belgen overwegen uiteenlopende manieren om na hun pensionering geld te blijven verdienen, maar de meerderheid denkt te zullen blijven werken, hetzij in dezelfde sector als tijdens hun loopbaan (32%) of in een andere sector (25%) (zie afbeelding 3). Daarnaast denkt meer dan één op de tien Belgen dat ze tijdens hun pensioen een inkomen kunnen blijven verwerven door onroerend goed te verhuren. Over het algemeen zijn de ondervraagde Belgen positief over het feit dat ze na hun pensionering moeten blijven werken. Meer dan de helft (56%) is van mening dat het goed is voor het sociale contact of om geestelijk fit te blijven.

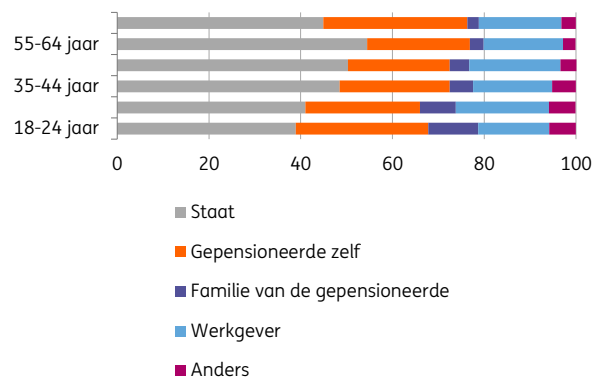
Afb. 3 Verwacht u na uw pensionering geld te blijven verdienen? Zo ja, op welke manieren?

Bron: IIS (2019)

32% van de Belgen denkt dat ze een erfenis aan hun nakomelingen kunnen nalaten

Afb. 4 Wie heeft de verantwoordelijkheid om gepensioneerden een inkomen te garanderen?

Aandeel van de verantwoordelijkheid (in %) dat door elke groep moet worden gedragen (gemiddelde over alle respondenten)
Bron: IIS (2019)

Ondanks de vrees voor de levensstandaard na pensionering denkt 32% van de Belgen dat ze een erfenis kunnen nalaten aan hun nakomelingen. Het is niet verwonderlijk dat dit aandeel het hoogst is onder mensen met spaargeld. Maar verrassend genoeg zijn het eerder de jongeren die denken dat ze in de toekomst een erfenis kunnen geven (37% van de 18-

24-jarigen, 44% van de 25-34-jarigen), terwijl degenen die dichterbij hun pensioenleeftijd zijn minder vaak denken dat ze een erfenis aan hun nakomelingen kunnen nalaten (29%). Dat wijst misschien op een zekere overschatting aan het begin van het beroepsleven, terwijl men aan het einde van de loopbaan meer naar realisme neigt voor wat betreft het kunnen nalaten van een erfenis. Hierbij moet echter worden opgemerkt dat in de vraag nergens een definitie van erfenis wordt gegeven. Deze kan dus zowel bedragen van slechts enkele euro's als onroerende goederen en zeer hoge bedragen omvatten.

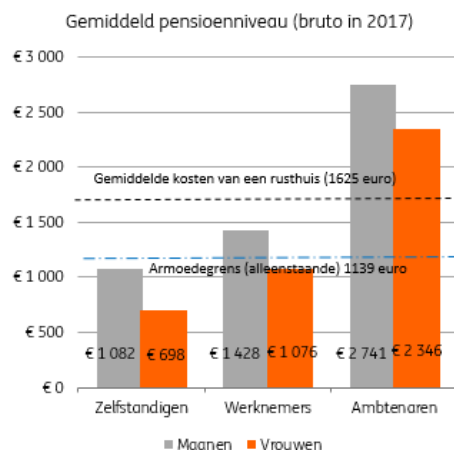
Wie heeft de verantwoordelijkheid om gepensioneerden een inkomen te garanderen?

Een van de vragen in het onderzoek ging over de verantwoordelijkheid van de staat, de gepensioneerde zelf, zijn voormalige werkgever en zijn gezin om de financiële situatie van gepensioneerden te waarborgen. De Belgen zijn, net als de gemiddelde Europeaan, van mening dat de verantwoordelijkheid door al deze partijen wordt gedeeld, maar dat bijna de helft ervan bij de staat berust. Gemiddeld zijn **de respondenten van mening dat de financiële situatie van gepensioneerden voor 47% door de sociale zekerheid moet worden gedekt, terwijl de gepensioneerden zelf 25% en de werkgevers 18% van de financiële situatie voor hun rekening moeten nemen.** Oudere werknemers, die zich dus het meest bewust zijn van hun waarschijnlijke persoonlijke vermogen op de pensioenleeftijd, zijn van mening dat de sociale zekerheid een groter deel van de financiële situatie moet dekken (54%), terwijl jongere werknemers vinden dat de gepensioneerden zelf een groter deel (29%) voor hun rekening moeten nemen. Daarnaast wordt ook het gezin beschouwd als een middel om de financiële situatie van gepensioneerden te waarborgen, maar meer onder jongeren dan onder oudere werknemers.

Welke pensioenvoorbereiding?

Hoe bereiden de Belgen zich op het pensioen voor, gelet op het feit dat ze vinden dat de verantwoordelijkheid voor de financiële situatie van gepensioneerden door verschillende partijen moet worden gedeeld? Zoals bekend is het pensioen in België opgebouwd rond drie (of vier) hoofdpijlers. De eerste pijler is het wettelijk pensioen, waarvan de hoogte afhankelijk is van de duur van de loopbaan, de verkregen lonen en de status van de werknemer (ambtenaar, werknemer, zelfstandige). De tweede pijler omvat de verschillende aanvullende of extralegale pensioenspaarregelingen van werkgevers, zoals groepsverzekeringen, pensioenfondsen (of VAPZ en IPT voor zelfstandigen). De derde pijler bestaat uit vrijwillig en individueel pensioensparen met fiscaal voordeel (pensioensparen of langetermijnsparen). Daarnaast is er soms sprake van een vierde pijler (die in feite gewoon deel uitmaakt van de derde pijler). Deze omvat vrijwillige pensioenspaaroplossingen die niet fiscaal bevoordeeld zijn.

Afb. 5 3 op de 5 Belgen vinden dat de hoogte van het wettelijk pensioen niet voldoende is...

Bron: Jaarlijkse statistieken 2017 van de Rijksdienst voor Pensioenen (2015 voor ambtenaren)

Belgen zijn van mening dat de staat, de werkgever, de gepensioneerde zelf en hun gezin allemaal verantwoordelijk zijn voor de financiële situatie van gepensioneerden

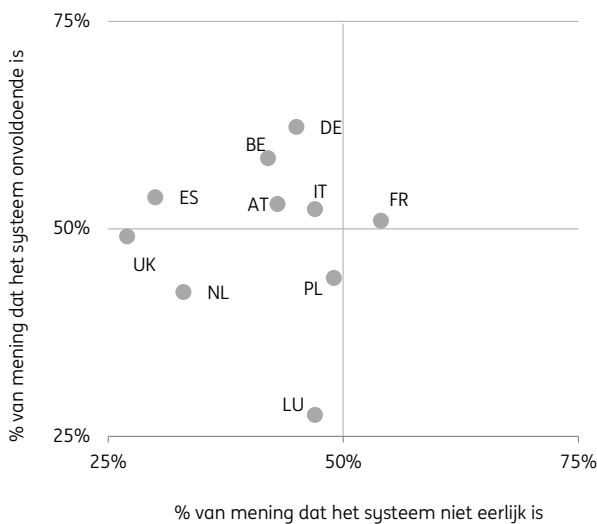
Het pensioen in België heeft 3 (of 4) pijlers.

Bijna 3 op de 5 Belgen die nog niet met pensioen zijn, vinden dat de hoogte van het wettelijk pensioen niet voldoende is ...

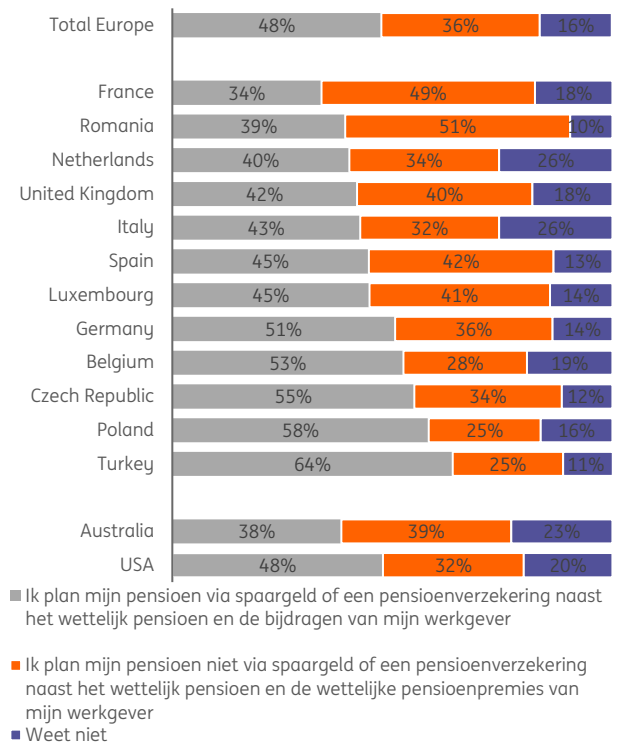
... Belgen vertrouwen dus op hun werkgever en hun persoonlijke spaargeld

Wat de eerste pijler betreft, bijna **3 op de 5 Belgen die nog niet met pensioen zijn, vinden dat de hoogte van het wettelijk pensioen niet voldoende is**. Dit is in overeenstemming met het aandeel van de Belgen die al met pensioen zijn en die vinden dat hun wettelijk pensioen niet voldoende is. Dat wijst waarschijnlijk op een zeker realisme ten aanzien van de huidige situatie van het pensioenstelsel, en het gemiddelde bedrag van het wettelijk pensioen. In 2017 is dit gemiddeld namelijk ongeveer 1.250 euro per maand voor een gewezen werknemer, 890 euro voor een zelfstandige en 2.540 euro voor een ambtenaar (zie afbeelding 5). **Bovendien is 42% van de Belgen van mening dat het systeem van het wettelijke pensioen relatief oneerlijk is omdat ze denken dat ze tijdens hun pensionering minder zullen ontvangen dan wat ze tijdens hun loopbaan bijdroegen** (afbeelding 6). Wat de tweede pijler (aanvullend pensioen via de werkgever) betreft, **antwoordt meer dan één op de drie Belgen dat zijn werkgever bijdraagt aan zijn pensioen**. Als we ons alleen richten op degenen die daadwerkelijk werken, zegt meer dan de helft van de werkende Belgen dat hun werkgever bijdraagt aan hun pensioen. Daarnaast **zegt meer dan de helft van de ondervraagde Belgen over de derde pijler dat ze hun pensioen plannen door te sparen of via een** (al dan niet aftrekbaar) **pensioenspaarcontract** - naast het wettelijk pensioen en eventueel aanvullend pensioen via de werkgever (afbeelding 6). Het is dan ook niet verwonderlijk dat vooral werkenden zeggen dat ze op deze manier hun pensioen plannen. Verrassender is echter dat 20% van de ondervraagde Belgen, vooral vrouwen en jongeren, zegt niet te weten of ze sparen of een pensioenspaarcontract voor hun pensioen hebben.

Afb. 6 Een wettelijk pensioenstelsel dat niet als eerlijk wordt beschouwd

Afb. 7 Het belang van pensioenpijler 3

Bron: Jaarlijkse statistieken 2017 van de Rijksdienst voor Pensioenen (2015 voor ambtenaren)

Bron: ILS (2019)

Een moeilijk in te schatten pensioenleeftijd

De Belgen verwachten gemiddeld op de leeftijd van 64,2 jaar met pensioen te gaan ...

Een andere vraag in het onderzoek ging over de verwachtingen ten aanzien van de pensioenleeftijd. Gemiddeld **verwachten de Belgen op de leeftijd van 64,2 jaar met pensioen te gaan**. Dat is 3,7 jaar later dan de daadwerkelijke gemiddelde uitredingsleeftijd die in 2016 in België van toepassing was (OESO-gegevens). Het lijkt er dus op dat **de Belgen verwachten dat het in de toekomst niet meer mogelijk zal zijn om net zo jong als vroeger met pensioen te gaan**. En deze constatering lijkt door veel andere Europese burgers te worden gedeeld. Zoals afbeelding 7 laat zien, verwachten alle ondervraagde Europese

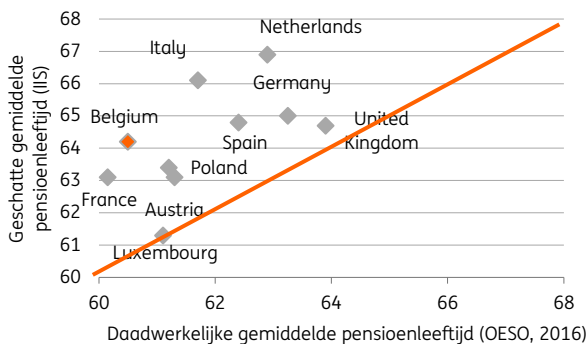
burgers dat ze later met pensioen zullen gaan dan de daadwerkelijke gemiddelde pensioenleeftijd die in 2016 van toepassing was.

Hoewel de verwachting van een latere pensionering stevig geworteld lijkt in de mentaliteit, lijken de Belgen nog steeds een pensionering vóór de wettelijke leeftijd te verwachten. Zoals bekend wordt de wettelijke pensioenleeftijd in België gewijzigd. Zo is het pensioen tot 2024 vastgesteld op 65 jaar, en wordt het in 2025 gewijzigd naar 66 jaar en in 2030 naar 67 jaar. Voor mensen die nu jonger zijn dan 55 jaar is het wettelijk pensioen nu dus vastgesteld op 67 jaar. Voor de leeftijdsgroep van 55 tot 60 jaar is de pensioenleeftijd vastgesteld op 66 jaar. Voor mensen die ouder zijn dan 60 jaar is de pensioenleeftijd vastgesteld op 65 jaar. Zoals blijkt uit afbeelding 8, **verwachten de Belgen dat ze gemiddeld drie jaar eerder dan de wettelijke leeftijd met pensioen kunnen gaan**. Dit verschil is vooral zichtbaar bij werknemers in de leeftijd van 25 tot 54 jaar, die veronderstellen dat ze op ongeveer 64-jarige leeftijd met pensioen gaan, terwijl de wettelijke leeftijd 67 jaar is. 55% van de Belgen tussen 18 en 54 jaar die bereid zijn om over de pensioenleeftijd te speculeren, schatten dat ze vóór hun 66e verjaardag met pensioen kunnen gaan. Van deze groep is 16% ronduit van mening dat ze vóór hun 61e verjaardag met pensioen kunnen gaan. Daarom moet worden vastgesteld dat de verwachtingen maar gedeeltelijk worden beïnvloed door de nieuwe regels betreffende de wettelijke pensioenleeftijd. De verschillende pensioenregelingen die in het verleden golden, plus de uitzonderingen en andere specifieke behandelingen voor bepaalde categorieën werknemers, houden waarschijnlijk de verwarring in stand over de werkelijke leeftijd waarop mensen met pensioen mogen.

... dat wil zeggen later dan de actuele gemiddelde pensioenleeftijd ...

... maar vóór de wettelijke leeftijd.

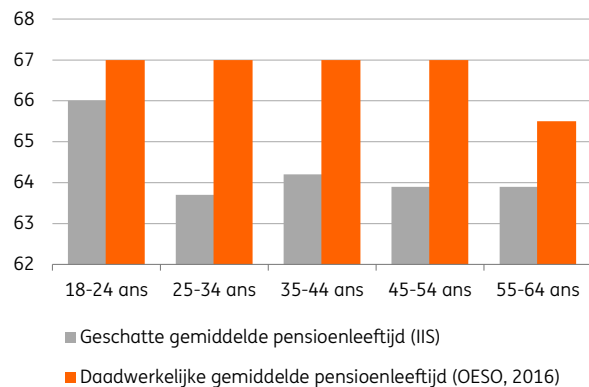
Afb. 8 De Belgen verwachten, net als de Europeanen, dat het in de toekomst niet meer mogelijk zal zijn om net zo jong als vroeger met pensioen te gaan ...

Bron: IIS (2019)

Het voorspellen van de pensioenleeftijd blijft ingewikkeld ...

Afb. 9 ... Maar ze denken nog steeds dat ze vóór de wettelijke leeftijd met pensioen kunnen gaan

Bron: IIS (2019)

Het is niet eenvoudig om de leeftijd van het pensioen te voorspellen en veel mensen zien het toekomstige pensioen als een relatief abstract begrip. Dat blijkt ook uit het onderzoek, waarin één op de drie Belgen aangeeft dat hij niet weet op welke leeftijd hij met pensioen kan gaan. Naast de veranderingen in de wettelijke pensioenleeftijd die tot onzekerheid leiden (wat zullen de politici in de toekomst beslissen?), zijn de prognoses van de pensioenleeftijd achteraf vaak onjuist om niet te voorziene redenen, zoals ziekte, discriminatie van oudere werknemers op de arbeidsmarkt of een moeilijke economische situatie, die ertoe aanzetten om het moment van de pensionering te wijzigen.

Disclaimer

Deze publicatie, opgesteld door de afdeling Economische en Financiële Analyse van ING België N.V. ('ING') is uitsluitend bedoeld ter informatie en houdt geen rekening met de beleggingsdoelstellingen, financiële situatie of middelen van een bepaalde gebruiker. De informatie in deze publicatie is geen aanbeveling om te beleggen en is geen juridisch, fiscaal of beleggingsadvies noch een aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen of te verkopen. Alle redelijke maatregelen werden genomen om ervoor te zorgen dat deze publicatie niet onwaar of misleidend is, maar ING kan niet garanderen dat de informatie volledig is of de informatie meegedeeld door derden correct is. ING is niet aansprakelijk voor directe, indirecte of gevolgschade die voortvloeit uit het gebruik van deze publicatie, behoudens grove fout van ING. Tenzij anders vermeld, zijn eventuele opinies, voorspellingen of schattingen uitsluitend toe te rekenen aan de auteur(s), zoals deze gelden op de publicatiedatum. Bovendien kunnen deze zonder voorafgaande kennisgeving worden gewijzigd.

Mogelijk is de verspreiding van deze publicatie onderworpen aan wettelijke of reglementaire beperkingen in verschillende rechtsgebieden en wie die deze publicatie in handen krijgt, dient zich te informeren over, en zich te houden aan, deze beperkingen.

Op dit rapport zijn auteurs- en databankrechten van toepassing en dit rapport mag niet gereproduceerd, verspreid of gepubliceerd worden voor welke doeleinden dan ook zonder de voorafgaandelijke, uitdrukkelijke en schriftelijke toestemming van ING. Alle rechten voorbehouden. Aan de publicerende juridische entiteit, ING België N.V is vergunning verleend door de Nationale Bank van België en zij staat onder toezicht van de Europese Centrale Bank (ECB), de Nationale Bank van België (NBB) en de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (FSMA). ING België N.V. is opgericht in België (ondernemingsnummer 0403.200.393 te Brussel).

Voor Amerikaanse beleggers: wie dit rapport wenst te bespreken of transacties wenst uit te voeren met de effecten die hierin besproken werden, dient contact op te nemen met ING Financial Markets LLC, dat lid is van de NYSE, FINRA en SIPC en onderdeel is van ING, en dat de verantwoordelijkheid draagt voor de verspreiding van dit rapport in de Verenigde Staten conform de toepasselijke voorschriften.

Verantwoordelijke uitgever: Peter Vanden Houte, Marnixlaan 24, 1000 Brussel, België.